

Svar til Harald Jørgensen.

AF

TROELS FINK

For at forstå C. N. Davids beretning af 2. december 1863, må man lægge mærke til det, han selv angiver som formålet med den: »Jeg fortæller dette så omstændeligen for at tilintetgøre det udsprede uforskammede Rygte, at Kongen først havde underskrevet *efter* at have spurgt det engelske Hof om, hvad han skulde gjøre«. Hvis man anerkender Sir Augustus Pagets brev af 19. november 1863 som i hovedsagen rigtigt, kan David ikke gennemføre sit angivne forsæt uden at tilsløre visse faktiske forhold. Kongen har nemlig (ifølge dette brev) gennem David søgt at få at vide, om gesandten havde »instrukser fra Hendes Majestæts regering, som burde have vægt ved Hans Majestæts afgørelse m. h. t. at undertegne den nye forfatning eller til at tilbageholde hans sanktion«, og for det tilfælde, at gesandten ikke havde, da at bede ham om, at ville meddele til David, hvad hans egen mening var »angående den bedste vej som kunne følges under de forhåndenværende omstændigheder«. Dette spørger David om, inden kongen skrev under; der er altså en basis for de nævnte rygter.

I sin 1863-beretning siger David imidlertid, at han kom aldeles uopfordret af kongen, på foranledning af nogle udtalelser af en ven. Modsætningen mellem de to kilder er påfaldende: Paget fortæller, at David kom for at få et råd til kongen, mens David med sin beretning vil vise, at Christian d. 9. ikke gennem David har haft kontakt med den britiske gesandt, inden han havde besluttet at skrive under.

Når man vil nedslå de omtalte rygter bliver det ganske nødvendigt at lave lidt om på kronologien. Det passer derfor ind i den almindelige tendens, at David tilslører, at han har besøgt Paget tirsdag formiddag. Efter Davids egen beretning kan han tidligst have haft forbindelse med Paget tirsdag aften eller onsdag morgen, i hvert tilfælde efter at kongen havde sagt: »De vil ikke bryde staven over mig, ifald jeg underskriver«; læseren må få det indtryk, at kongens beslutning om at underskrive er taget, før David får forbindelse med Paget.

Dr. Harald Jørgensen er af den opfattelse, at 1863-beretningen er et førstehåndsvidnes forsøg på at skildre en betydningsfuld historisk begivenhed; og han mener ligesom Aage Friis, at Davids historiske skildring i det store og hele stemmer overens med Pagets beretning af 19. november, og at det følgelig er fuldt berettiget at lægge den til grund for en fremstilling af begivenhederne omkring tronskiftet i 1863.

For at gennemføre denne tesis må Harald Jørgensen bortfortolke de uoverensstemmelser, der er mellem Pagets brev og Davids beretning. Han tager først fat på de kronologiske modsigelser. Når jeg refererer Davids tidsangivelse for den første samtale som værende enten tirsdag aften eller onsdag formiddag påstår han: »det er urigtigt. Der står absolut intet herom«, »David har ingen tidsangivelse for sin første samtale med Paget«. Det er vist overflødigt af Davids beretning at citere det stykke, hvoraf tidsangivelsen er udledet; man kan næppe få anden mening frem, end at samtalen må have fundet sted enten tirsdag aften eller onsdag formiddag. Det samme mente for øvrigt Harald Jørgensen selv, da han skrev sin bog om C. N. David; her (II s. 371) siger han: »Den første samtale, der efter Davids opgivelse 2. december fandt sted, efter at han tirsdag aften havde skrevet til Paget, kan — hvis denne oplysning er rigtig — tidligst være foregået tirsdag aften men sandsynligvis først onsdag morgen«. Men hvorfor så nu sige, at David ingen tidsangivelse har? Man står endvidere overfor det mærkværdige forhold, at Harald Jørgensen i sin bog synes at være fuldstændig klar over, at Davids tidsangivelse for denne samtale med Paget og den

følgende er forkerte; rigtignok kan han kun finde den forklaringsmulighed, at det enten skyldes erindringsforskydning eller uagtsomhed under udarbejdelsen, hvorved han vil forklare, at David er kommet til at henlægge samtalen med »vennen« til tirsdag aften i stedet for mandag aften. »Dette er kun en formodning« siger han i sin bog, »noget positivt bevis vil man aldrig kunne føre. Eet er kun sikkert, meddelelsen må være forkert«. Men nu læser man i hans sidste indlæg, at han anser det for »fuldt ud forsvarligt, at rette Davids tidsangivelse fra tirsdag til mandag aften«. Det er efter min mening uforsvarligt og utilladeligt at rette Davids tidsangivelse fra tirsdag aften til mandag aften. Hvis der havde stået en ubestemt tidsangivelse, f. eks. det vitterligt forkert anbragte »næste morgen«, kunne spørgsmålet diskuteres, men der står: »Imidlertid havde en ven af mig besøgt mig tirsdag aften«. Hele den følgende kronologi udgår herfra. Men det er selvfølgelig en nem og bekvem måde at komme uden om vanskelighederne på, blot at rette i teksten.

Efter at Harald Jørgensen således har reduceret den første kronologiske vanskelighed til intet, retter han sin kritik imod min gennemgang af den følgende urigtige tidsangivelse i Davids beretning og angriber særlig følgende passus i min afhandling: »David siger, at han først fik efterretningen om den britiske regerings svar til Sir Augustus Paget onsdag eftermiddag, efter at kongen havde underskrevet«. Der står kun, siger Harald Jørgensen, at den anden samtale fandt sted onsdag eftermiddag. Hertil må det imidlertid bemærkes, at man kan præcisere denne tidsangivelse takket være ordene: »han [Paget] vidste dengang, hvad der var sket i statsrådet —«, det kan ikke betyde andet, end at samtalen, ifølge Davids angivelse, fandt sted, efter at kongen havde underskrevet. Det er en naturlig udledning af teksten, ikke nogen udvidelse af den. Paget derimod siger, at samtalen fandt sted onsdag morgen; og efter Harald Jørgensens mening er det utilladeligt at tilføje — før kongen underskrev; det har ifølge Harald Jørgensen ikke direkte hjemmel i kilden; og han siger videre, at således som brevet stilistisk er bygget op, er der »intet i vejen for, at den anden samtale med David kan have

fundet sted på et tidspunkt, som efter Davids sprogbrug betegnes som eftermiddag, og der er intet i brevet, der gør det muligt med sikkerhed at tidsfæste samtalen til før statsrådsmødet kl. 1«. Det er en ganske forbløffende forsigtighed, der pludselig har grebet Harald Jørgensen. Da han skrev sin bog om C. N. David, var han ganske anderledes klar og bestemt; (II s. 371): »Eet er kun sikkert, at meddelelsen må være forkert. Det samme gælder oplysningen om den anden samtale med Paget som David henlægger til onsdag eftermiddag, skal være onsdag formiddag«. Det der i 1950, da bogen om David udkom, var så klart, onsdag formiddag, er nu blevet uhyre dunkelt. Det engelske sprog må vrides og vendes for at få begrebet morning til efter Davids sprogbrug at betyde eftermiddag. Mon ikke påstanden om, at mange englændere anvender betegnelsen »morning« på en væsentlig del af dagen, skal indskrænkes til den væsentlige del af dagen, der ligger før lunch, d. v. s. før 13-tiden? Jeg skal imidlertid ikke forsøge på sproglige fortolkninger. Jeg tror, at meningen ganske klart og enkelt er, at David har været hos Paget onsdag formiddag før statsrådet, hvor kongen skrev under; brevets refererende del har, som rimeligt er, en ganske klar kronologisk opbygning. Men nu i 1951 kan Harald Jørgensen pludselig ikke længere se den klare modsætning mellem Pagets og Davids beretninger. I sin bog (II s. 372) siger han tilmed: »Mellem de af David og Paget angivne tidspunkter for samtalerne lader der sig ingen bro bygge«, men nu skal modsætningerne udviskes og kilderne forsones. Han er i fuld gang med at bygge den bro, som han i 1950 anså for en umulighed. Om Harald Jørgensen her er påvirket af Aage Friis, skal jeg lade være usagt, men hans forsøg på at klare vanskelighederne leder tanken hen på, hvorledes Aage Friis forsøgte at forsones kilderne. Ifølge Aage Friis (H. T. 9. r. VI. s. 182) betyder morning i en engelsk diplomats mund i 1863 inden lunchtid, altså på et tidspunkt, der ikke kan falde senere end ved 13—14 tiden, men også meget vel på den tid; Friis går videre i sit forsoningsforsøg med at sige: »Davids samtale med Paget onsdag »morning« kan overmåde vel være ført nogenlunde samtidig med Statsraadsmødets begyndelse, i

hvert fald være begyndt stærkt op mod kl. 1, ja efter kl. 1 og være færdig henimod 2-Tiden. Baade Paget og David maa, som Sagerne stod, under Samtalen være gaaet ud fra, at Kongen vilde og maatte underskrive i dette Statsraad. Paget kan da i sin Beretning til London have fastholdt, at Beslutningen ikke var udført, da han talte med David. David paa sin Side have holdt sig til, at Paget, da Samtalen førtes, just mens Statsraadet holdtes, var fuldt paa det rene med Kongens Standpunkt, og dette har han givet det formelt helt urigtige, men reelt ikke meget urigtige Udtryk, at Paget vidste, at Kongen i Statsraadet havde underskrevet«. (H. T. 9. r. VI s. 189). Harald Jørgensen er gået længere på denne farlige vej. Mens Friis ville indrømme, at Davids oplysning formelt er helt urigtigt, siger Harald Jørgensen blot, »den anden samtale kan have fundet sted på et tidspunkt, som efter Davids sprogbrug godt kan betegnes som eftermiddag«. Men problemet er ikke klaret dermed. Begrebet »morning« må udstrækkes til at dække tidspunktet kl. 15,30 til 16 for at bringe overensstemmelse til veje mellem Pagets brev og Davids beretning. Det er nemlig ikke afgørende, om David nåede at give kongen et referat af det engelske svar, inden kongen skrev under, men afgørende, om man kan få Pagets brev til at rime med Davids bemærkning om, at »han [Paget] vidste dengang, (da den anden samtale fandt sted), hvad der var sket i statsrådet«. Det kan først være blevet kendt onsdag eftermiddag ved 15,30—16-tiden. Så langt kan man umuligt få begrebet »morning« udstrakt. Her er der et ganske klart valg; enten er det ene eller det andet rigtigt; forsoning er ikke mulig; hverken ved at gøre morning til eftermiddag eller nat til dag; Davids urigtige meddelelse tjener klart det formål, hans beretning har som helhed, at nedslå de uforskammede rygter om, at kongen først havde spurgt det engelske hof, hvad han skulle gøre, inden han skrev under.

Endelig er der det sidste punkt; hvad David meddelte Christian IX. David refererer Paget med følgende ord: »Jeg [Paget] har grund til at antage, at min regering ikke ville have frarådet H. M. under de nuværende omstændigheder at underskrive, ifald

den havde været opfordret til at give H. M. sin anskuelse tilkjende«. Det opfatter jeg som Davids gengivelse af Pagets meddelelse om Russells telegram; det kan umuligt opfattes som et referat af en samtale. Efter sammenhængen gengiver David dermed over for Christian IX *den britiske regerings* opfattelse af situationen, men i virkeligheden dækker det *ikke* den britiske regerings syn. Denne opfattelse mener Harald Jørgensen, jeg er kommet til ved Davids oplysning om, at meddelelsen var Christian IX uventet og kærkommen; her tager han fejl; jeg er kommet til det resultat ved at se på ordlyden af Davids beretning og sammenligne med selve telegrammet. David siger ifølge sin egen beretning ikke, at der var en modsætning mellem den engelske udenrigsministers instruks og gesandstens private mening; men der tales om, at Paget har grund til at antage, at hans *regering* ikke ville have frarådet o. s. v. Det er ganske i strid med indholdet af telegrammet og altså i klar modstrid med den engelske regerings opfattelse, at kongen helst ikke skulle skrive under, hvis han ønskede at den internationale mægling skulle blive virksom. Modsætningen mellem Davids referat og Halls referat af den engelske *regerings* opfattelse er virkelig så stor, at det kan have været påfaldende for kongen. Det er ikke 1863-beretningens oplysning, jeg bruger, fordi den passer i min bevisførelse, men jeg har set en bekræftelse på et punkt i 1863-beretningen ved at sammenholde den med Halls gengivelse af Russells telegram.

Det er meget karakteristisk, at David i sin gengivelse lægger vægt på, at den britiske regering ikke ville have frarådet kongen at skrive under, hvis den havde været opfordret til at give H. M. sin anskuelse tilkende; deraf må man nemlig slutte, at den engelske regering ikke har været opfordret til at give sin mening tilkende; jeg kan imidlertid ikke opfatte Davids opfordring til Paget i den første samtale, om han havde »nogle instruktioner fra Hendes Majestæts regering, som burde have haft vægt m. h. t. H. M.s afgørelse hvad angår underskriften på den nye forfatning« som andet end netop en opfordring til at udtale sig.

Det sidste led i Davids beretning har således også en naturlig funktion i bestræbelserne for at nedslå de uforskammede rygter, der altså ikke kan nedslås, uden at man kommer på tværs af det absolutte sandhedskrav.

Jeg finder det således hævet over enhver tvivl, at Davids beretning er urigtig, og at den er urigtig i en bestemt hensigt, og jeg kan ikke se, at Harald Jørgensen med sit indlæg har kunnet klare de kronologiske og andre modsigelser mellem Davids beretning og Pagets brev. Et resultat, der er nået ved at rette tirsdag til mandag og gøre »morning« til eftermiddag, kan man ikke bøje sig for. Harald Jørgensens udvikling fra 1950 til 1951 er, forekommer det mig, gået i en uheldig retning. Selv Aage Friis ville indrømme muligheden af en tendens »Det er fuldt tilladeligt at skønne, at Davids tidsangivelse er urigtig, og videre at urigtigheden beror på en tendens« (H. T. 9. r. VI. s. 185) siger han; men end ikke denne mulighed vil Harald Jørgensen indrømme; alt skal forklares som fejlhuskninger eller sjuskeri.

Ud over at diskutere modsætningerne mellem de to hovedkilder har Harald Jørgensen følt sig forpligtet til at gå ind på de problemer, der opstår, når man opfatter Davids beretning som tendensløs og følgelig må søge efter forklaring på, hvorfor beretningen er forkert. Mens man ved undersøgelsen af selve kilderne har et fast fundament, ligger forholdet selvsagt anderledes, når man skal søge efter forklaringen; man kan ikke her finde direkte udtalelser i kilderne. Det mener Harald Jørgensen, man bør kunne. Han går ud fra, at den britiske gesandt ville have rapporteret hjem, hvis David virkelig skulle have prøvet på at få den engelske gesandt til at søge fremkaldt den af mig påståede pression. Her tager Harald Jørgensen alt for håndfast på spørgsmålene. David kunne jo umulig gå til den britiske gesandt for at sige, at denne skulle indvirke på de danske ministre; hele spørgsmålet måtte behandles med megen delikatesse. En direkte opfordring måtte anses for en plump og grov taktløshed. David kunne kun fremsætte ønske om at høre, hvad den engelske regering mente, kongen burde gøre. Hvad kongen selv

helst ville var jo hævet over enhver tvivl; det behøvede ikke udtrykkelig at siges. Det er helt misforstået, når Harald Jørgensen har fået den opfattelse, at kongens formål skulle være, at få England til at optræde på en sådan måde, at kongen kunne få mulighed for at trodse ministrenes ønske om underskrift. Christian IX var i november 1863 ganske ude af stand til at trodse noget igennem over for sine ministre; han kunne derimod håbe på, at andre kunne påvirke ministrene, hvor han ikke selv kunne. Men så gør Harald Jørgensen opmærksom på, at ifølge Pagets brev, har David udtalt, at han allerede mandag aften overfor kongen havde fremhævet, at det ikke var muligt for kongen at nægte sin underskrift. Men når David har udtalt sig således til Paget, hvor bliver så forsøget på at fremkalde en engelsk pression af, spørges der, og videre siges der, at enten må man hævde, at Paget ikke har forstået et ord af, hvad David fortalte ham, eller påstå, at Paget bevidst har fortiet en anmodning om at fremkalde en engelsk pression. Der er altså to spørgsmål: Har David fremsat ønske om en engelsk pression, og har Paget forstået, hvad David var ude om? En nøjere gennemgang af kilderne vil vise, at begge spørgsmål kan besvares bekræftende.

Formålet med Davids besøg er ifølge Pagets brev at få at vide om gesandten havde instruktioner »fra Hendes Majestæts regering som burde have vægt ved Hans Majestæts afgørelse m. h. t. at undertegne den nye forfatning eller til at tilbageholde hans sanktion«, og i det tilfælde, at gesandten ikke havde det, da at bede ham meddele sin egen mening m. h. t. den bedste vej at følge under de givne omstændigheder.

En loyal gesandt har som bekendt ingen privat mening; til et sådant spørgsmål måtte Paget principielt svare: »Jeg må først have instruktioner«; David kan ikke have været i tvivl om dette enkle forhold. I Davids spørgsmål ligger derfor en opfordring til Paget om at skaffe sig instruktioner.

Nu kunne Paget imidlertid svare, at han allerede havde skrevet efter instruks som følge af den preussiske gesandt Balaus henvendelse; den direkte årsag nævnte gesandten næppe

for David. Balan var mandag den 16. kommet til Paget for at få ham til at opfordre den danske konge eller den danske udenrigsminister til at udsætte sanktionen på den vedtagne forfatningslov. Paget var meget utilbøjelig til at gå ind på Balans forslag; men skrev alligevel til sin regering for at få en forholdsordre (H. T. 9. r. VI s. 157 ff). Da han talte med David, var svaret fra London endnu ikke kommet, men han lovede at give David besked derom, så snart det kom. Den første del af Davids mission var altså allerede klaret. Der var anmodet om instrukser, som måske kunne gøre indtryk på de danske ministre. Men da nu David gerne ville have Pagets egen mening, hvis der ikke forelå instruktioner, gjorde Paget det meget korrekte, at han forsigtigt fortalte, hvad han regnede med, den engelske regerings standpunkt ville være, nemlig at Hendes Majestæts regering ville være glad, hvis kongen kunne udsætte underskriften. Hvis David umiddelbart ville fortælle kongen om sin samtale, måtte svaret altså blive, at efter gesandstens mening, den engelske regering helst ville se, at kongen ikke skrev under. Dette punkt har Harald Jørgensen ikke taget med i sit referat; han nøjes med Pagets videre bemærkning, at det måtte overlades til kongen selv at afgøre, om den indre stilling muliggjorde, at kongen udsatte underskriften. Paget fortsætter sit brev med at gengive, at David ikke mente, at den *indre* situation tillod udsættelse, og at David aftenen før havde sagt til kongen som sin mening, at denne ikke længere kunne nægte sin underskrift. Altså David gør først, hvad kongen havde bedt ham om; derefter drøfter han med gesandten, om den *indre* situation ville tillade en udsættelse. Problemet er altså, om et ydre tryk kunne opveje det indre pres; det mener David ikke længere, det kan. Der er selvfølgelig intet i vejen for, at David kan have sagt til Christian IX, at han gerne ville hjælpe ham med at fremkalde en engelsk udtalelse, der, afleveret til Hall, kunne støtte kongen, men at han ikke selv troede på, at de indre forhold, der talte for sanktion, kunne opvejes af et ydre pres, der ville støtte tanken om en udsættelse af underskriften. David bliver nemlig under indtryk af begivenhedernes udvikling mere og mere overbevist

om, at den indre situation er så prekær, at der ikke længere står nogen udvej åben for Christian IX. Det er denne forskydning, jeg bl. a. har tænkt på, når jeg i min tidligere afhandling skrev: »I den sammenhæng, som sagen her er set, får man indtryk af, at Christian IX var langt ivrigere for at finde en udvej for at undgå at underskrive novemberforfatningen end David«. Oplysningen i Pagets brev passer således udmærket ind i helhedsbilledet.

Inden jeg går videre med at vise, hvorledes et ydre tryk, en pression, faktisk kommer i stand, må jeg her lige gøre en bemærkning om forholdet mellem Pagets brev og Davids beretning på dette punkt. Som det ovenfor er nævnt, nærer Harald Jørgensen den opfattelse, at når David mandag aften har sagt til kongen, at han må skrive under, så kan han ikke tirsdag formiddag søge at fremkalde en pression. Hvis denne opfattelse er rigtig, siger han videre, falder ligeledes påstanden om, at 1863-beretningen er en bevidst forfalskning med det formål at skjule en diplomatisk intrige.

Jeg har ovenfor vist, at Davids aktion i kongens ærinde og hans drøftelse med Paget af den indre danske situation er to forskellige ting, men jeg vil gerne her bemærke, at Harald Jørgensen, hvad det sidste punkt, bekræftelsen af 1863-beretningen angår, ikke har set sig godt nok for. Han har ikke været opmærksom på, at Davids beretning siger noget helt andet netop om samtalen med kongen mandag aften end Pagets brev: »Mit råd var derfor«, står der i beretningen, »at søge at forhale underskriften, indtil det lå klarere for, hvorledes udlandet betragtede hans faktiske tronbestigelse«, medens David ifølge Pagets brev allerede mandag aften havde rådet kongen til at skrive under. Jeg anser det for sandsynligt, at Davids udtalelse om samtalen med kongen på dette punkt er korrekt; men det er uvæsentligt i denne sammenhæng, blot vil jeg gerne pointere, at Pagets brev her umuligt kan bekræfte 1863-beretningen, eftersom udsagnene strider imod hinanden. Selvom der kan anføres gode grunde for, at Paget har ønsket i sit brev til Russell så stærkt som muligt at betone, at kongen måtte skrive under,

og derfor kan have forlagt Davids udtalelser fra den anden til den første samtale, er det i denne sammenhæng underordnet, om David er kommet til dette standpunkt lidt før eller lidt senere. Jeg foretrækker at bygge på Pagets brev.

Vi vender herefter tilbage til spørgsmålet, om Paget har forstået hensigten med Davids besøg. Svaret på dette spørgsmål må vi søge i hans handlinger; de peger afgjort i den retning. Det første Paget gjorde efter samtalen med David tirsdag formiddag, var nemlig at foretage en pression: Selv om David kan have ment, at de *indre* forhold ikke længere tillod kongen at udsætte sin underskrift, så foretog Paget et skridt, hvortil han næppe kan have haft anden foranledning end netop Davids besøg, nemlig en henvendelse til Hall, just sådan som kongen kunne ønske det, men selvfølgelig uden hans og Davids vidende. I et andet brev af 19. november 1863 til Lord Russell (H. T. 9. r. VI s. 246) fortæller Paget, at han, inden han havde modtaget instruksen af 17. 11. 1863 fra sin chef, havde været i forbindelse med Hall for at få denne til at lette kongen i hans besværlige stilling ved at tage ansvaret for en udsættelse af underskriften på sine egne skuldre. Paget havde sagt, at Halls position i landet var en sådan, at han kunne have held med sig, hvor enhver anden måtte komme til kort o. s. v.

Dette er en pression; det er sådan noget, Christian IX må have forestillet sig, man kunne opnå ved en henvendelse til Paget og gennem ham til den engelske regering. Et privat råd til ham kunne derimod kun hjælpe lidt; kongen kunne nemlig ikke sige til Hall, at han underhånden havde søgt oplysning hos den britiske gesandt; det ville, efter at Hall i statsrådet selv havde afvist at spørge, have bragt kongen i en meget pinlig situation; han måtte have Paget til at spille ud. Det gjorde Paget altså også, uden dog at opnå noget hos Hall; et ydre pres kunne ikke mere ændre situationen.

Da Paget om eftermiddagen den 17. havde fået sin instruks fra London, blev også den brugt til en pression på Hall. Rigtig nok var instruksen meget vag i sin form, men dog var det klart nok, at Russell helst så, at kongen ikke skrev under. Den vage

form gjorde det let for Hall at afvise Paget, men Paget tog ikke desto mindre igen sin idé op, at Hall skulle tage ansvaret for udsættelsen på sig. I det lige citerede brev fortæller Paget videre: »Jeg gentog disse forestillinger, da jeg meddelte Deres Instruktioner, og jeg appellerede til Hans Excellences patriotisme og hengivenhed for kronen som motiver til at handle, som jeg foreslog«. Men igen forgæves, Hall var ganske ubevægelig; Paget kom ingen vegne med ham; kongen ejheller, da han i statsrådet den 18. gjorde sit sidste spæde forsøg på at få ministeren til at lytte efter Englands råd.

Som forholdene lå, var det den preussiske gesandt Balans aktion, der fremkaldte instruksen fra London, men det synes at være ganske klart, at hensigten med Davids aktion var at fremkalde instruktioner, der kunne bruges på denne måde. Ja, da kongen intet har vidst om den preussiske henvendelse, ligger det nær at tro, at han har opfattet Russells telegram som et resultat af Davids henvendelse.

Jeg mener over for Dr. Harald Jørgensens indvendinger at have godtgjort, at Davids beretning af 1863 er tendensiøs, at den indeholder urigtigheder, der naturligt lader sig forklare som fremkaldt af en bestemt hensigt, ja simpelthen at den opgave, David har stillet sig at nedslå de uforskammede rygter, er uløselig uden at tilsløre visse kendsgerninger. Jeg mener ligeledes at have vist, hvorledes Davids henvendelse til Paget må opfattes; jeg havde ikke anset det for nødvendigt at gå i detaljer på dette punkt, men det har det altså vist sig at være.

Endelig er der spørgsmålet, hvad David ville bruge sin beretning til. Ifølge sagens natur må der her være et spillerum for forskellige formodninger; jeg har i min afhandling nævnt 3 muligheder, der kan sikkert nævnes flere. Harald Jørgensen finder dem ikke overbevisende; han finder det forkert, at jeg motiverer en af dem med, at David ikke fortæller sandheden om de begivenheder, han vil belyse, og hævder: »Men det er dette, Fink har påtaget sig at bevise«. For mig at se er dette bevis ført; og derfor har jeg lov til at drage slutninger i overensstemmelse med denne opfattelse, men ved at anbringe disse indvendinger

i begyndelsen af sit indlæg, giver Harald Jørgensen sagen udseende af, at der er tale om en påstand, ikke om en konklusion. Rækkefølgen må være den, at man først undersøger kilden og derefter søger at finde forklaringer på de vanskeligheder, man møder. Harald Jørgensen spørger mig, om jeg har tænkt på at David, når han fortalte falsk om sit og kongens indbyrdes forhold, trak kongen ind i sin usandfærdighed. »Kunne David regne med, at dette ville finde bifald hos kongen«. Jeg har tilstrækkelig tydeligt i min afhandling fremhævet, at jeg anser tendensen i Davids beretning bestemt af, at han ønskede at dække over Christian IX, jeg anser det for højst usandsynligt, at han med eet ord har nævnt beretningen over for majestæten. I denne forbindelse får 1874-beretningen en vis betydning, fordi den afgørende forskel i de to beretningers tendens ligger i omtalen af Christian IX. I 1863 holder David beskyttende sin hånd over sin kongelige ven, i 1874 udleverer han Christian IX; han bruger da i forbindelse med omtalen af ham ordene: sorgløs, barnagtig og svag. Det er imidlertid en kendsgerning, at David ikke i levende live gjorde brug af sin beretning, og derfor kan man roligt holde Christian IX udenfor. Men uanset, hvad han har villet bruge den til, er den fejlagtig og tendensiøs. Det kan Harald Jørgensen til min beklagelse ikke se.

Beretningen må ifølge ham opfattes som Davids forsøg på at skildre et kapitel af Danmarkshistorien, i hvilket han selv har spillet en vis rolle. Som motivering for sin opfattelse af, at 1863-beretningen er ganske simpelt en redegørelse for en historisk begivenhed, henviser Harald Jørgensen til nogle ord i indledningen: »Da det om ikke før så dog efter min Død vil komme på Omtale, om og hvorvidt jeg har tiltrådet eller fraraadet min kongelige Herre og jeg kan tilføje: Ven, Christian 9., at underskrive Forfatningsloven af 18. f. M., saa vil jeg optegne, medens alt endnu er mig i frisk Minde, hvad der i de skæbnesvangre Dage er passeret mellem H. M. og mig«. Det fremgår ikke heraf, at der er tale om en simpel redegørelse; David har tænkt på en ydre foranledning, og jeg kan ikke forestille mig anden ydre foranledning end eventuelt tiltagende rygter om Christian IX's

forsøg på at undgå at underskrive Novemberforfatningen. Beretningen er ikke ubetinget beregnet på offentliggørelse, kun hvis det skulle komme på omtale før eller efter Davids død, skulle 1863-beretningen bruges. Jeg er meget forbavset over, at Harald Jørgensen kan komme på den tanke, at hans opfattelse desuden fremgår af manuskriptets ydre form. Beretningen er skrevet på 3 ark skrivepapir i oktav-format sammenføjet med en smal brun papirstribe. Man kan ikke deraf udlede noget m. h. t. hvilken brug, David har villet gøre af sin beretning. De indre modsigelser er ligefuldt tilstede. Det forekommer mig indlysende, at David ikke kunne ønske for megen offentlighed om sagen. Jeg kan ikke på nogen måde tænke mig, at han ønskede sagen frem, så længe han og kongen levede. Men helt fortroligt var sagen ikke blevet behandlet. Der var rygter i omløb. Den svenske gesandt grev Hamilton gengav dem f. eks. over for sin minister grev Manderstrøm, der i et brev den 29. 11. 1863 omtaler dem (Universitetsbiblioteket i Uppsala). De var nået til Stockholm i den form, at Chr. IX havde telegraferet til Prinsen af Wales: »Underretelsen om telegraferingen til Pr. of Wales er af højeste vægt. Jeg mistænkte altid at så var, men har ikke før vidst det. Har England rådet ham at sanktionere, får det vel holde ham ryggen fri«. Således omtaler Manderstrøm sagen. Rygterne kan have været foranledningen til, at David nedskrev sin beretning; men m. h. t. brugen af den står flere muligheder åbne. Det ændrer imidlertid ikke noget ved det forhold, at det i 1863-beretningen er David meget magtpåliggende at tilsløre, at han har været mellemmand mellem Christian IX og Sir Augustus Paget, således som det klart fremgår af Pagets brev, at han har været. I 1874 fortæller David det åbenlyst selv, rigtignok med talrige fejl i enkelthederne, men dog således at forholdet mellem Christian IX, Paget og ham selv træder tydeligt frem. Jeg har ikke benyttet Davids beretning af 1874 som kilde til skildring af begivenhederne i november 1863, fordi den indeholder så mange urigtigheder i detailjerne, men til belysning af Davids skiftende syn på Christian IX er den af særdeles stor interesse. Det er selvfølgelig heller ikke ligegyldigt, hvilket erindrings-

billede, der senere tegnede sig for ham. Det siger meget om Davids person, men det hører hjemme i en anden sammenhæng.

Når Harald Jørgensen i sit slutningsafsnit kommer med den bemærkning, at jeg er så meget smittet af det Arupske syn, at jeg ikke har kunnet frigøre mig fra den opfattelse, at 1863-beretningen er et falskneri, så er det lidet venlige ord, i betragtning af, at jeg har gjort rede for, hvori min opfattelse afviger fra Arup; men hvis det forhold, at man ikke ser det som en hovedopgave at forsone kilderne, men at det gælder om at forstå dem også i deres modsætning, hvis det skal opfattes som smitte fra Arup, så — enfin — så er jeg smittet. Jeg vedstår i den henseende gerne, at jeg står i taknemmelighedsgæld til Erik Arup for hans kildekritiske undervisning.

Summary.

In the two articles above dr. Harald Jørgensen and professor Troels Fink discuss the problems connected with the two reports of C. N. David concerning the events in November 1863.
